

3. Лаппо-Данилевский К. Ю. Н. А. Львов – посвяtitель, меняющий маски // Аониды: сб. ст. в честь Н. Д. Кочетковой. М., СПб., 2013. С. 115-125.
4. Львов Н. А. Избранные сочинения / Н. А. Львов. Кельн; Веймар; Вена: Белая; СПб.: Пушкинский Дом, РХГИ, Акрополь, 1994. 422 с.
5. Милогина Е. Г. «Дух времени» и «дух народа» в поэтических манифестах Н. А. Львова // Известия Самарского научного центра Российской академии наук. Том 11. 2009. №4. С. 1027-1031.
6. Строганов М. В. Заметки о литературном наследии Н. А. Львова // Гений вкуса: материалы науч. конф., посвящ. творчеству Н. А. Львова / науч. ред. М. В. Строганов. Тверь, 2001. С. 311-315.

Elena Borovska. Dialogue with Voltaire in the poem by N.A. Lvov «Russian 1791 year».

Introduction. The article is devoted to the problem of revealing the individual specific features of mastering by N. Lvov of the European literary and philosophical context of the Age of Enlightenment. This problem is relevant for the research of Russian literature of the last third of the 18th century, since the ways of the further development of Russian literature were determined precisely during this transitional period in the process of mastering and adapting European culture to the Russian mentality and traditions (including literary ones).

Purpose. The purpose of this work was to identify the Voltaire intertext in Lvov's poem «Russian 1791 year» and the analysis of the dialogue between the poem by Lvov and Voltaire's «Candide» as an example of the successful introduction of the European component into the Russian cultural and literary environment of the late 18th century.

Methods. The method of contextual analysis of the text was dominant in the article. He allowed to consider the problems and poetics of the Lvov's poem in its stipulation as the internal dominants of the Russian literary process of the Age (the reproduction of «the spirit of the nation» in N. Lvov in accordance with the orientation toward Russian traditional culture, which became increasingly popular in the period of pre-romanticism), and European tastes, Lvov's preferences and the intellectuals of his time.

Results. The analysis of the poem «Russian 1791 year» from the point of view of the dialogue between Lvov and Voltaire made it possible to read the poem with the help of previously unused interpretative codes and significantly change the notion of its semantic structure as more multi-layered and complexly organized.

Originality. The analysis of Voltaire allusions in this poem by Lvov has not yet been addressed by researchers of his creativity. This research reveals the connection of many its key ideas with the Voltaire's story. For example, it was proved that the idea of work as a salutary path, leading to genuine happiness, is reinforced in Lvov's poem by a direct allusion to the final of «Candide», and Voltaire's skeptical assessment of human morals is reinterpreted dialogically in Lvov's poem in application to the state of Russian life.

Conclusion. The main conclusion of the article was the thesis that, transferring and artistically analyzing «the spirit of the nation» and «the spirit of the times» (according to the formulation adopted in researches of the poem) in his text, in the first case Lvov relies on folk traditions and in the second – on the philosophical context of the era, in this case represented by Voltaire's text.

УДК 821.161.2 (092)

Ксенія Радченко

ТВОРЧИСТЬ І. НЕЧУЯ-ЛЕВИЦЬКОГО У КОНТЕКСТІ РЕАЛІЗМУ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ: РЕЦЕПЦІЯ МИКОЛИ ЗЕРОВА

У статті аналізується рецепція важливих аспектів творчості класика української реалістичної прози І. Нечуя-Левицького та особливості розвитку реалізму української літератури, представленого українським дослідником-літературознавцем М. Зеровим. Трактуються праця «Українське письменство XIX ст. від Куліша до Винниченка (нариси з новітнього українського письменства)» М. Зерова як застосування біографічного методу у творчості І. Нечуя-Левицького.

Ключові слова: творчість І. Нечуя-Левицького, реалізм, проза, літературознавство, соціальне буття людини, міф міста, міський текст.

Творчість І. Нечуя-Левицького була об'єктом наукового вивчення багатьох літературознавців та мовознавців, оскільки він залишив цінну літературну спадщину, був автором етнографічних, публіцистичних, філологічних та історичних праць. Український дослідник-літературознавець М. Зеров, аналізуючи творчість письменника, застосовує біографічний метод, пов'язавши життя і творчість автора. У статті подаємо рецепцію важливих аспектів творчості класика української реалістичної прози І. Нечуя-Левицького та особливості розвитку реалізму української літератури, представленого українським дослідником-літературознавцем М. Зеровим.

У післямові до книги «Українське письменство XIX ст. від Куліша до Винниченка (нариси з новітнього українського письменства)» М. Зерова його сучасник О. Баган зазначив: «Літературознавча і літературно-критична творчість Миколи Зерова і його друзів та колег по перу – Павла Филиповича, Михайла Драй-Хмари, Бориса Якубського, Ананія Лебеда,

Михайла Могілянського, Освальда Бурггарда, – означала великий перелом, нову добу в українській науці про літературу. Ці автори напрочуд вдало поєднували вивчення соціально-історичного та формально-естетичного аспектів художньої творчості, поглибили культурологічне осмислення літератури» [4, с. 560]. О. Баган справедливо стверджує, що «значення і місія неокласиків, до яких відносимо і творчість М. Зерова, полягала не тільки в тому, що вони, як могли, і в тоталітарних умовах рятували українську літературу і науку від профанаторства і деестетизації... В епоху лавинного поширення модернізму і бурхливих поривів різних течій авангардизму неокласики залишилися чужими до їхнього експериментування та надмірного індивідуалізму, водночас вони дуже професійно відстежували, інтуїтивно вловлювали і відсіювали усе випадкове, штучне, поверхове в літературі. Це було глибоке відчуття і розуміння органічності культурної традиції, її ваги і сили» [4, с. 564].

М. Зеров у праці «Українське письменство XIX ст. від Куліша до Винниченка (нариси з новітнього українського письменства)» аналізує зокрема реалізм, а у цій науковій парадигмі – творчість письменників-реалістів XIX століття та прозу І. Нечуя-Левицького. Цікаво, що саме з постромантичною добою геній пов'язав поглиблення реалізму і модерних течій, зазначаючи, що у періодизації додержувався принципу зміни літературних поглядів та уподобань. Дослідник акцентував синтез «послідовного панування п'яти літературних течій – класичної, сантиментальної, романтичної, реалістичної та новоромантичної. Але в характері цих течій, їх потужності й тривалості, в розвитку відповідних ідеологій та способів писання у нас були деякі своєрідні риси» [4, с. 10].

В українській літературі романтизм «на тисячу способів» (Леся Українка) поєднувався з реалізмом. «Романтичні настрої та теми існували в Україні, – стверджує М. Зеров, – до 60-х років; вони пробиваються крізь реалістичний замисел Кулішевої «Чорної Ради», забарвлюють оповідання Марка Вовчка, поезію Щоголева та Руданського і тільки поволі поступаються місцем етнографічному реалізмові Нечуя-Левицького та П. Мирного» [4, с. 12]. У концепції вченого у 60-х роках, коли Марко Вовчок писала свої сантиментально-романтичні оповідання, розпочинається у нас і своєрідна етнографічно-реалістична течія, яка і тягнеться приблизно до середини 90-х років XIX століття. Пробивається вона неопублікованою у свій час повістю А. Свидницького «Люборацькі» та розвивається далі у творчості І. Нечуя-Левицького та Панаса Мирного.

Українську літературу XIX століття М. Зеров покласифікував таким чином, що після класицизму з романтизмом та романтизмом виокремилась доба наївного реалізму, побутово-описового, наостанку з нахилом у бік натуралізму, а з кінця 60-х рр. до середини 90-х – доба неореалізму.

Важливим компонентом літературознавчого стилю І. Нечуя-Левицького є компаративний дискурс. У життєпису письменників-реалістів середини XIX століття М. Зеров слідом за академіком С. Єфремовим виокремлює їх демократичне походження: «інтелігентні пролетарі», різночинці, що жили з державної служби, реалісти-письменники «вічна безугавна колізія, трагічний розлам людської істоти, марнування себе на дрібнички» [4, с. 351].

Аналізуючи постать А. Свидницького, М. Зеров зазначає: «Додаймо ще: коли письменник виходив у це трудне життя, озброєний порівнюючим достатком, непохاپливо здобутим шкільним дипломом, а надто спокійною вдачею. ...Тоді виходило таке життя, як Нечуєве, спокійне, без великих полемів та аварій, з багатим, принаймні на кількість, життєвим набутком. Коли ж з письменника була людина вдачі нетерпливої, запальної, а життєві її передумови укладалися суворіше, тоді наставало безнастанне кидання з боку в бік, від діла до діла, і письменник сходив зі сцени, здебільшого передчасно, ніде не встигнувши себе виявити та полишити помітний слід.

Як письменник І. Нечуй-Левицький належить до тої самої генерації, що і С. Руданський, Ю. Федькович, О. Кониський, А. Свидницький, Панас Мирний. Ті самі риси «інтелігентського пролетарства»; те саме постійне роздвоювання на урядовця коронної

служби та українського письменника-народовця, письменницька робота, якій уділяються тільки крушини часу, відданого іншим турботам.

До Київської духовної академії І. Нечуй-Левицький вступив у знаменному 1861 році. За часів свого студентства він слухав лекції П. Юркевича, добре відомого тоді своєю полемікою з М. Чернишевським. Згодом письменник змалює П. Юркевича у своїх «Хмарах», що є ключовим твором серед київських текстів І. Нечуя-Левицького, у постаті професора Василя Дашковича. Ми бачимо чоло Дашковича, рухи, чуємо його голос, бачимо як бігають по паперу студентські олівці, записуючи глибоку і послідовно розмотувану лекцію, проте що саме читає професор, які думки формулює, у якому ідейному колі рухається немає натяків. «Старосвітська «перманентність» та нерухомість психічна заважають Нечуєві сприйняти внутрішню значність поверхово змалюваної людської постаті» [4, с. 355]. За характером «розміркований» і поміркований І. Нечуй-Левицький, спокійно переходить семінарську науку, на відміну від А. Свидницького зазначає М. Зеров.

Аналізуючи творчість письменника, дослідник справедливо зауважує, що силою звички з'ясовується характерний темп літературної діяльності автора. Спостерігаємо, що І. Нечуй-Левицький кращі свої твори пише на початку письменницької кар'єри і згодом починає поволі, але невідхильно занепадати, його літературна лінія не знає моментів повільного розросту та розвитку. «Запасишися життєвим матеріалом замолоду, він немов не намагається його розширяти і тому через п'ятнадцять-вісімнадцять років, не вважаючи на весь свій хист, вичерпується і подальшу його літературну роботу називає самопереспівом» [4, с. 358].

В українських реалістів М. Зеров виділяє ще одну характерну рису: мистецький консерватизм старої генерації: «Інколи цей консерватизм – активний, і виявляється в заперечуванні нових літературних шукань; інколи він пасивний і полягає у власній відданості авторів традиційним методам писання» [4, с. 359].

С. Єфремов найприкметнішу рису письменницької манери І. Нечуя-Левицького бачить в його літературних позах, що примушують письменника раз у раз «стверджувати право українського письменства проти сусіднього», підкреслюючи своєрідність українського життєвого матеріалу. Звідси походить етнографізм І. Нечуя-Левицького в його картинах старосвітського життя, старовинного обряду: «(пригадаймо хоча б сцену: коровай бгають – у «Старосвітських батюшках і матушках»). За часів І. Нечуя-Левицького та Панаса Мирного «позви» помалу відійшли до фаху щойно народженої української публіцистики, і коли аргументація українського права на окрему літературу етнографічними екскурсами все ще зустрічається нам в белетристиці Нечуя і Мирного, то це вже не так нагальна, невивагла потреба, як проста данина літературній традиції від неохочого шукати нових засобів письменника» [4, с. 359].

Повість-хроніка «Старосвітські батюшки та матушки» І. Нечуя-Левицького (30-40 роки XIX століття) містить широкі етнографічні екскурси, обсіпана народнопоетичним стилем, її темою є ті умови, процеси, що призводять зрештою до цілковитого розбрату народу з інтелігенцією, по-перше з духовенством.

Національні моменти в «Старосвітських батюшках» виділені менше, ніж у хроніці А. Свидницького «Люборацькі» стверджує М. Зеров. Ця риса Нечуєвої повісті відзначена була в листуванні з ним Ф. Лебединцевим, видавцем «Киевской Старини», що редагував російський переклад «Старосвітських батюшок та матушок». Але, письменник у своїй повісті-хроніці відтіняє багато цікавих сторін повіської старосвітчини. Вибори священика парафією і практика архієрейських призначень; визначене духовенству «жалування», інвентарі і панщина, яку мають селяни відбувати на панотця. У повісті ці моменти перемішані з моментами незначними; міркування й спостереження соціолога поєднані з етнографічними, пейзажними, жанровими деталями.

Об'єктивний описовий стиль в українській літературі установлюється тільки з виступу в ній І. Нечуя-Левицького вважає М. Зеров. Хоча можемо зазначити, що він повноцінно існує ще в творах Г. Квітки-Основ'яненка.

Оцінюючи вплив творчості письменника на інших українських авторів, М. Зеров зазначає, що характерним для свого дебюту способом писання М. Коцюбинський зобов'язаний І. Нечуєві-Левицькому, своєму перебуванню в науці «цього батька нашої етнографічно-реальної повісті»: «У перших творах М. Коцюбинського перед нами ті самі методи, «той самісінький стиль, то стисло-лаконічний у фактичному оповіданні, то розтягнуто-солодкуватий у описах; ота ряснота порівнянь, оті образи, що трохи екзотикою тхнуть, навіть ті ж самісінькі улюблені вирази, як *на вечірньому прюзі, його колишня мрія, палкої естетичної вдачі*». (До цього можна іще додати: «На крилах пісні» Коцюбинського цілком виростає з Нечуєвого «На концерті»; і тут, і там звуки музики лягають перед очима контурами та барвами; навіть образ чумацької валки у степу підказаний Нечуєвим твором. Хоч, правда, в цих «картках із щоденника» молодий автор значно вже переважає свого учителя психологічною умотивованістю картин та загальною сконденсованістю п'єси).

У оповіданні М. Коцюбинського «Лялечка» (1902 року) близька до пізніх творів І. Нечуя-Левицького, докладна і розповідна експозиція. Розлогі пейзажні вступи дають підставу гадати, що автор заміряється на широко закроєну повість. ... Це манера і порівняння Нечуєві: «над зеленими, як оксамит, поліськими луками». «військо козацьке, ніби чорна хмара, наступає». «Дикі тюльпани лиснять проти сонця, як помальований кришталь». «як картата плахта, синіють смуги маточнику». М. Коцюбинський іще тяжіє до «золотої ряски» народно-поетичного слова, якою волів посипати свої твори І. Нечуй-Левицький» [4, с. 361].

Таким чином, українські реалісти та І. Нечуй-Левицький у рецепції М. Зерова постають крізь призму пізнання духу історичної епохи. Дослідник для розуміння логіки творчості письменника, поглиблював тему психологічного тлумачення творчої індивідуальності, демонстрував літературний процес реалізму, як невинну течію змін і розвитку жанрів, художніх форм, тропіки, мови і стильових спроможностей літератури. Також він дотримувався біографічного методу аналізу, доводив унікальність кожної національної ментальності, тлумачив проблему неодмінної націленості кожної літератури на вершинні здобутки світового мистецького генія.

Так, М. Зеров у його сприйнятті та літературознавчому аналізі українського реалізму й творчості І. Нечуя-Левицького виокремлює два спрямування: літературознавчо-критичне і поетично-перекладацьке. У цих царинах він відкрив нові епохи, заклав найважливіший принцип, вдихнув дух повноцінного ХХ-го сторіччя, що назавжди поставило його біля джерел новочасної української культури.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кравець Г. А. Деякі особливості реалізму роману «Хмари» І. С. Нечуя-Левицького // Бібліотекознавство та бібліографія. Збірник. Вип. 7. Х., 1969. С. 118-132.
2. Нечуй-Левицький І. С. Вибрані твори : Повісті та оповідання. К. : Дніпро, 1968. 543 с.
3. Зеров М. К. Твори: В 2 т. Київ. : Дніпро, 1990. Т. 2: Історико-літературні та літературознавчі праці / Упоряд. Г. П. Кочура, Д. В. Павличка. К. : Дніпро, 1990. 601 с.
4. Зеров М. К. Українське письменство XIX ст. Від Куліша до Винниченка: Лекції, нариси, статті. Дрогобич: Видавнича фірма «Відродження», 2007. 568 с.
5. Зеров М. К. Нове Українське Письменство. Історичний Нарис. Випуск перший <http://sites.utoronto.ca/elul/history/Zerov/Nove-pysmenstvo/Rozdil%201.html>
6. Нечуй-Левицький І. С. Вибрані твори : Повісті та оповідання // І. С. Нечуй-Левицький. К. : Дніпро, 1968. 543 с.

Ksenia Radchenko. Ukrainian realism and creativity of I. Nechuy-Levytsky at the reception of Mykola Zerov.

Introduction: the article analyzes the works of I. Nechuy-Levytsky's classical Ukrainian realistic prose and the realism of Ukrainian literature at the reception of the famous Ukrainian researcher-literary critic M. Zerov. Purpose: to analyze the reception of important aspects of the works of I. Nechuy-Levytsky's classics of Ukrainian realistic prose and the peculiarities of the development of the realism of Ukrainian literature through the prism of the studies of Ukrainian literary critic M. Zerov. Methods: analysis, synthesis, biographical method, hermeneutic. Results: the dissertation interprets the work «Ukrainian Literature of the XIX-th century. From Kulish to Vynnychenko (essays on the latest Ukrainian writing)» M. Zerov as an application of the biographical method, linking the life and work of I. Nechuy-Levytsky. Originality: literary research has not yet taken place in such a formulation. Conclusion: Ukrainian realists and I. Nechuy-Levytsky at the reception of M. Zerov appear through the prism of knowledge of the spirit of the historical epoch. The researcher for understanding the logic of the writer's work, deepened the topic of psychological interpretation of creative personality, demonstrated the literary process of realism as the unceasing trend of change and development of genres, artistic forms, tropics, language and stylistic literacy. M. Zerov in his perception and literary analysis of Ukrainian realism and creativity of I. Nechuy-Levytsky

distinguishes two directions: literary criticism and poetic-translation. He also followed the biographical method of analysis, argued the uniqueness of each national mentality, interpreting the problem of the indispensable targeting of each literature on the top of the achievements of the world artistic genius.

Key words: I. Nechuy-Levytsky's creativity, realism, prose, literary criticism, social existence of man, city myth, urban text.

УДК 821.161.2.-1 «192/193»:51'255.

Тетяна Бледних

ПОЕТИЧНІ ПЕРЕКЛАДИ ДОБИ РОЗСТРІЛЯНОГО ВІДРОДЖЕННЯ

У статті досліджуються особливості поетичних перекладів, які здійснили представники українського письменства доби Розстріляного Відродження. Проаналізовано характер перекладацьких зацікавлень, мистецькі пріоритети та вподобання, виокремлено тенденції, які ці переклади відображали. У статті також осмислюється культурно-літературна цінність перекладів зазначеної доби.

Ключові слова: переклад, міжкультурний діалог, антологія, вірш, неокласики, античність, романтизм, модернізм, культура, нація.

У часи національного відродження 20-х років ХХ ст. відбулося розширення і поглиблення міжкультурного діалогу України зі світом. Переклади художніх творів відіграли у цьому процесі свою вагомую роль, бо потужно вплинули на формування національної гідності і самосвідомості. Українці отримали можливість читати кращі художні твори світової літератури рідною мовою. На диво, і тогочасна більшовицька політика своєю риторикою, спрямованою на культурне зближення народів СРСР, посприяла розвиткові перекладацької справи.

Повертаючи художню спадщину доби Розстріляного Відродження в сучасний культурний простір, маємо говорити і про здійснену тоді потужну перекладацьку роботу. Сучасні дослідники, серед яких О. Бриська, Л. Коломієць, Н. Матвієнко, О. Чередниченко, найчастіше звертаються до перекладацької діяльності неокласиків, визнаючи їх майстрами по праву. Цікавим джерелом інформації є навчальний посібник «Український художній переклад та перекладачі 1920-30-х років» Л. Коломієць. Проте багато поетичних перекладів ще чекають на своїх дослідників і поціновувачів. Сьогодні є потреба зібрати, описати, осмислити і оцінити внесок перекладачів у справу національно-культурного відродження 20-х ХХ ст.

Мета статті – окреслити коло світових поетів, вірші яких перекладалася вітчизняними літераторами доби розстріляного відродження, і встановити мистецькі пріоритети, тенденції та вподобання, які ці переклади відображали. Необхідність таких підходів очевидна: чим більше художніх творів перекладено, тим різноманітніше, вагомніше і глибше світова література представлена українській читацькій аудиторії, й відповідно, ширше коло людей залучено у процеси міжкультурних і міжнаціональних дискурсів. Для початку розглянемо, кого саме з поетів перекладали і хто перекладав.

1918 року київське видавництво «Серп і молот» готувало повне зібрання творів німецького романтика Генріха Гейне, а переклади замовило двом молодим і мало відомим поетам з Буковини – Володимирі Кобилянському і Дмитрові Загулу. На думку видавництва, їхні переклади були бездоганні за змістом і формою. Перекладачі не вдавалися до вільних трактувань, переспівів, притримувалися ритміки і структури оригіналу, зберігали точність виразів, дотримувалися алітерації та інших прикмет поезії Гейне. Володимирі Кобилянському належать переклади «Романсів», сонетів, першого циклу «Північного моря» і частина циклу «Поворот». Дмитро Загул, який запропонував В. Кобилянському приєднатися до роботи, виявив стійкий інтерес до творчості німецького поета. Наприкінці 20-х років Загул задумав видати вибрані твори Г. Гейне у 5 томах, перший з яких вийшов 1930 року. Другий і третій томи мали складатися з перекладів Дмитра Загула, а переклади до першого тому він оновив, бо вважав, що попередні технічно слабші і далекі від оригіналу. Серед німецьких поетів увагу Загула привернули Луїза Брахман – маловідома представниця